

Razlike u zadovoljstvu školom i uključenosti roditelja učenika tipičnog razvoja i s teškoćama u razvoju u aktivnosti u domu i školi

Vlatka Kovač*

vlatka.kovac@skole.hr

<https://orcid.org/000-0002-4954-192X>

Siniša Opić**

sinisa.opic@ufzg.hr

<https://orcid.org/0000-0001-9800-0145>

Neven Hrvatić***

nhrvatic@hrstud.hr

<https://orcid.org/0000-0001-7967-9295>

<https://doi.org/10.31192/np.21.2.10>

UDK: 373.3-057.874

159.922.76:373.3

303.425-055.52:373.3

Izvorni znanstveni rad /

Original scientific paper

Primljeno: 19. siječnja 2023.

Prihvaćeno: 19. ožujka 2023.

Cilj rada bio je utvrditi razlike u zadovoljstvu i uključenosti u školske aktivnosti roditelja učenika osnovne škole tipičnog razvoja i s teškoćama u razvoju. Uzorak u radu čine 896 roditelja učenika drugih i šestih razreda trinaest osnovnih škola sjeverozapadne Hrvatske, od kojih je 57 roditelja učenika s teškoćama u razvoju koji se školuju u redovitome razrednom odjelu u skladu s primjerenim programima odgoja i obrazovanja ovisno o vrsti i stupnju teškoće. Usporedbom ekvivalentnih parova roditelja iz obje skupine utvrđeno je da ne postoji statistička razlika u procjeni zadovoljstva te da je ono za obje skupine iznadprosječno, a za roditelje učenika s teškoćama u razvoju čak i više. Opća uključenost roditelja u školi je gotovo ista za promatrane skupine roditelja, dok roditelji učenika s teškoćama statistički značajno više pomažu svojoj djeci kod kuće, češće potiču čitanje, učenje matematike i prirodoslovnih predmeta te su općenito više uključeni u učenje kod kuće. Rezultati analize pokazuju da zadovoljstvo školom roditelja učenika s teškoćama u razvoju pridonosi općoj roditeljskoj uključenosti kod kuće i učenju matematike sa svojom djecom. Provedeno istraživanje ukazuje na potrebu daljnje analize zadovoljstva roditelja i utjecaja na njihovu uključenost u aktivnosti u domu i školi.

* Dr. sc. Vlatka Kovač, ravnateljica, Osnovna škola Grigora Viteza, Kruge 46, HR-10000 Zagreb.

** Prof. dr. sc. Siniša Opić, Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb.

*** Prof. dr. sc. Neven Hrvatić, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija, Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb.

Ključne riječi: *roditelji učenika s teškoćama u razvoju, roditelji učenika tipičnog razvoja, uključenost, zadovoljstvo.*

Uvod

Zadovoljstvo roditelja školom zanimljivo je već kao pitanje čijim bi se odgovorom moglo doprinijeti razumijevanju odnosa roditelja i škole ili pak razumjeti značaj zadovoljstva kao čimbenika koji objašnjava roditeljsku uključenost ili školsku kvalitetu. Uz zadovoljstvo školom također se mogu vezati uspjeh učenika i roditeljska ulaganja u obrazovanje. Nikako ne bi bilo dobro da se roditeljsko zadovoljstvo promatra samo kao odgovor na očekivanja roditelja jer bi na taj način školu stavili u poziciju servisa što ona dakako nije. Ipak, ovakav pristup školstvu, s pozicija neoliberalizma, već je prisutan kroz procese tržišno orijentiranog sustava.

Sam pojam zadovoljstva često se veže uz područje ekonomije, trgovine ili poslovne organizacije, iako ga nalazimo i šire gotovo u svim područjima života. Kada je riječ o zadovoljstvu školom generalno se može govoriti o doživljaju ukupnosti školskog života iz pozicije učenika,¹ dok se iz pozicije roditelja uz generalno zadovoljstvo školom mogu analizirati različite varijable zadovoljstva koje neki dijele na one koje se odnose na učitelje, administrativno osoblje, kurikulum, tehnologiju, sadržaje, uključenost, prijevoz i proračun.²

Pri tome je važno analizirati i uzeti u obzir sveukupan roditeljski kontekst, odnosno »psihološki sklop pojedinca, sustav vjerovanja i vrijednosti i okolišnih i kulturnih čimbenika«. ³ Na opće zadovoljstvo školom utječu njihova obilježja u smislu etičke pripadnosti. S obzirom na nju, postoje sličnosti među etničkim skupinama koje se odnose na prediktore općeg zadovoljstva roditelja od kojih se najviše ističu sigurnost, školski proračun i učinkovitost učitelja, međutim postoje i pojedine varijable zadovoljstva koje se ipak razlikuju između pripadnika različitih etničkih skupina.⁴ Majke i roditelji nižeg obrazovanja i roditelji mlađe djece zadovoljniji su školom.⁵ Govoreći o općem zadovoljstvu roditelja školom, nalazi dosadašnjih istraživanja su jedinstveni u smislu izuzetno viso-

¹ Usp. Morris Alan OKUN, Mary C Walton, Renee M. Weir, Grade level differences in school satisfaction, *Social Indicators Research*, 22 (1990) 4, 419-427, 420.

² Usp. Barry A. FRIEDMAN, Paula E. BOBROWSKI, John GERACI, Parents' school satisfaction. Ethnic similarities and Differences, *Journal of Educational Administration*, 44 (2006) 5, 471-486, 474.

³ Usp. Lorie SOUSA, Sonja LYUBOMIRSKY, Life satisfaction, u: Judith WORELL (ur.), *Encyclopedia of women and gender. Sex similarities and differences and the impact of society on gender*, 2, San Diego, Academic Press, 2001, 667-676, 668.

⁴ Usp. Friedman, Bobrowski, Geraci, *Parents' school satisfaction...*, 483

⁵ Usp. Jelena, MARIČIĆ, Vlado ŠAKIĆ, Renata FRANČIĆ, Roditeljsko zadovoljstvo školom i stav prema promjenama u školstvu. Uloga roditeljskih ulaganja i očekivanih posljedica promjena, *Društvena istraživanja*, 18 (2009) 4-5, 625-648, 636.

kih rezultata.⁶ Uz već navedena demografska obilježja roditelja važan indikator zadovoljstva jest je li riječ o djetetu s teškoćama u razvoju ili o djetetu tipičnog razvoja. Naime, utvrđeno je da su roditelji učenika s teškoćama nešto manje zadovoljni školom.⁷

Uz demografska obilježja roditelja utvrđena su važna obilježja škole koja imaju značajan utjecaj na roditeljsko zadovoljstvo. Pritom se kao značajni faktori ističu komunikacija, školski resursi i upravljanje školom i proračunom.⁸ Također su ispitivane razlike između javnih i vjerskih škola, pri čemu su roditelji vjerskih škola zadovoljniji,⁹ odnosno javnih i privatnih škola,¹⁰ gdje proizlazi da su roditelji privatnih škola zadovoljniji, kao i urbanih i ruralnih škola.¹¹ U odnosu na ispitivane razlike između urbanih i ruralnih škola nisu utvrđeni jednoznačni rezultati. Pa tako neki ne pronalaze razlike između zadovoljstva roditelja urbanih i ruralnih škola,¹² dok drugi tvrde da su roditelji ruralnih škola zadovoljniji.¹³ Analizirano je zadovoljstvo učenika školom s obzirom na školski uspjeh, vršnjačku podršku, etničku pripadnost i spol,¹⁴ te razlika u zadovoljstvu učenika i roditelja.¹⁵

U odnosu na dob učenika zadovoljniji su roditelji mlađe djece,¹⁶ a u odnosu na spol učenika, roditelji djevojčica su zadovoljniji.¹⁷ Ispitivan je i utjecaj uspjeha učenika i roditeljskih aspiracija na zadovoljstvo roditelja školom te je utvrđeno da su roditelji uspješnih učenika zadovoljniji od onih čija su djeca s nižim

⁶ Usp. Radosław KACZAN, Piotr RYCIELSKI, Olga WASILEWSKA, Parental satisfaction with school – determining factors, *Edukacija*, 6 (2014) 131, 39-52, 50.

⁷ Usp. David ARMSTRONG i dr., *National Survey of Parental Attitudes to and Experiences of Local and National Special Education Services*, A report commissioned by the National Council for Special Education, Ireland, 2010, 1-107, 36.

⁸ Usp. Barry A. FRIEDMAN, Paula E. BOBROWSKI, John GERACI, Predictors of parents' satisfaction with their children's school, *Journal of Educational Administration*, 45 (2006) 3, 278-288, 283.

⁹ Usp. Daniel HAMLIN, Albert CHENG, Parental Empowerment, Involvement, and Satisfaction. A Comparison of Choosers of Charter, Catholic, Christian, and District-Run Public School, *Educational Administration Quarterly*, 56 (2020) 4, 641-670, 659.

¹⁰ Usp. Albert CHENG, Paul E. PETERSON, How Satisfied are Parents with their Children's Schools? New evidence from a U.S. Department of Education survey, *Education Next*, 17 (2017) 2, 20-27.

¹¹ Usp. Kaczan, Rycielski, Wasilewska, *Parental satisfaction with school...*, 49; Renata MILJEVIĆ-RIDIČKI, Tea PAHIĆ, Vlasta VIZEK VIDOVIĆ, Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj. Sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina, *Sociologija i prostor*, 49 (2011) 2, 165-184, 181.

¹² Usp. Kaczan, Rycielski, Wasilewska, *Parental satisfaction with school...*, 45.

¹³ Usp. Miljević-Ridički, Pahić, Vizek Vidović, *Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj...*, 180.

¹⁴ Usp. Maykel VERKUYTEN, Jochem THIJS, School satisfaction of elementary school children. The role of performance, peer relations, ethnicity and gender. The role of performance, peer relations, ethnicity and gender, *Social Indicators Research*, 59 (2002) 2, 203-228, 220.

¹⁵ Usp. Guang YANG i dr., Examining the differences in school satisfaction between students and their parents in Abu Dhabi, *International Journal of Academic Research in Education*, 3 (2017) 2, 1-12, 8.

¹⁶ Usp. Maričić, Šakić, Franc, *Roditeljsko zadovoljstvo školom...*, 636.

¹⁷ Usp. Morris Alan OKUN, Mary C. WALTON, Renee M. WEIR, Grade Level Differences in School Satisfaction, *Social Indicators Research*, 22 (1990) 4, 419-427, 425.

ocjenama te da je zadovoljstvo roditelja učenika s nižim ocjenama koji očekuju da će njihovo dijete diplomirati, negativno povezano sa svim aspektima dječjeg školovanja. Što su ocjene niže to je nezadovoljstvo veće.¹⁸

Roditeljska uključenost posebno je pitanje koje u sebi objedinjuje brojne utjecajne faktore od kojih je jedan i zadovoljstvo školom. Imajući na umu značajne pozitivne efekte roditeljske uključenosti, razmatranje zadovoljstva postaje važno radi poticanja i razumijevanja uključenosti. I ovdje se može postaviti pitanje, uključuje li se zadovoljan roditelj u školovanje, na koji način se uključuje, a koje područje s povjerenjem prepušta školi ili se pak uključuje nezadovoljan roditelj koji svojim utjecajem želi promijeniti okolnosti školovanja svog djeteta i na koji se način on uključuje. Istraživanja su pokazala nedvojbenu pozitivnu vezu zadovoljstva i uključenosti roditelja koju školske prakse i politike nikako ne bi smjele zanemariti.¹⁹

Uključenost roditelja u školovanje može se sagledati s aspekta svih ulaganja roditelja izvan škole, uključenost u školske aktivnosti i upravljanje i komunikaciju roditelja i škole.²⁰ Slična podjela uključenosti je i ona koja kao uključenost u školske aktivnosti podrazumijeva sve aktivnosti od volontiranja do odlučivanja, komunikaciju u kojoj se misli na sve – od informiranja do aktivnog sudjelovanja i sve odgojno-obrazovne aktivnosti kod kuće.²¹ Postoji šest tipova uključenosti i to: roditeljstvo, komunikacija doma i škole, volontiranje u školi, odlučivanje, rad kod kuće i suradnja u zajednici.²²

Mnogi roditelji učenika s teškoćama u razvoju željeli bi i trebali biti dublje involvirani u procese školovanja svoje djece,²³ jer, uz to što ih dobro poznaju, pomažu im u zadaćama, dodatno ih poučavaju i motiviraju ih za rad. Ima i onih roditelja koji ni sami nisu dorasli svim zahtjevima školovanja učenika s teškoćama u razvoju. Neki roditelji, i to uglavnom oni s najmanjom razinom zadovoljstva, ukazuju za školsku neosjetljivost na posebne potrebe učenika i na nedovoljnu opremljenost škola, stručnost i angažiranost učitelja.²⁴ Ipak, za razliku

¹⁸ Usp. Stefani MILOVANSKA-FARRINGTON, Do parents expect too much or is it all about grades? The discrepancy between parents' aspirations and child's academic performance, and parental satisfaction with the school, *Cogent Economics and Finance*, 10 (2022) 1, 1-23, 8.

¹⁹ Usp. Kaczan, Rycielski, Wasilewska, *Parental satisfaction with school...*, 39.

²⁰ Usp. John FANTUZZO i dr., Multiple Dimensions of Family Involvement and Their Relations to Behavioral and Learning Competencies for Urban, LowIncome Children, *School Psychology Review*, 33 (2004) 4, 467-480, 470.

²¹ Usp. Joep T. A BAKKER, Eddie DENESSEN, The concept of parent involvement. Some theoretical and empirical considerations, *International Journal about Parents in Education*, 1 (2007) 188-199, 189.

²² Usp. Joyce L. EPSTEIN i dr., *School, Family, and Community Partnerships. Your Handbook for Action*, 41 (25.04.2003) <https://www.govinfo.gov/content/pkg/ERICED467082/pdf/ERIC-ED467082.pdf> (18.01.2023).

²³ Usp. Doriana BALLI, Importance of Parental Involvement to Meet the Special Needs of their Children with Disabilities in Regular Schools, *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 5 (2016) 1, 147-152, 149.

²⁴ Usp. David B. BLACK, *School Choice and Florida's McKay Scholarship. A Cross-Sector Citizen Satisfaction Survey*, Dissertation, Florida Atlantic University, Boca Raton, FL, 2015, 163.

od subjektivne procjene roditelja, učitelj je taj koji će ukazati na programske zahtjeve, argumentirati željene ishode i načine ostvarenja uvažavajući pritom mišljenje roditelja i razvijati odnos povjerenja i uvažavanja kompetencija. Pri tome je nužno istaknuti učenikove jake strane i interese na što, upozoravaju roditelji, učitelji ponekad ne paze dovoljno.²⁵ Komunikacijom s roditeljem učitelj će ga informirati o djetetovu napretku, kreirati i objasniti roditelju individualizirani kurikulum, načine podrške i uporabu asistivne tehnologije te potrebnu suradnju i podršku drugih stručnjaka, a uvažavajuća komunikacija ostvarit će uvjete za usklađivanje vizija razvoja i objedinjavanje ciljanih postignuća kao i podjelu odgovornosti između učitelja i roditelja. Zato pri planiranju i realizaciji školskih ishoda kurikulumu svoje djece roditelji bi trebali u partnerskom odnosu s učiteljima pronalaziti najbolja rješenja preuzimajući pritom osobnu odgovornost i poštujući i uvažavajući profesionalizam učitelja.

Roditeljska ulaganja kod kuće, a posebno učenika s teškoćama u razvoju, izuzetno su brojna i zahtjevna, a često se uz njih provode i postupci njege i pažnje za zdravlje. Ovdje je posebno važno naglasiti ulogu majke koja često preuzima značajnija ulaganja²⁶ pa se ističe nužnost jasnog definiranja načina i količine ulaganja očeva i majki, kao i neopravdano svođenje pod jedinstven pojam roditelja.²⁷

Uza sve navedeno specifična obilježja djeteta / učenika s teškoćama u razvoju u kontekstu zadovoljstva roditelja školom vrlo su rijetko posebno ispitivana. Važno je naglasiti da se time nikako ne prihvaća esencijalističko shvaćanje, a roditelje učenika s teškoćama ne odvaja se od ukupne roditeljske populacije, jer bi to značilo odricanje njihovih obilježja roditeljstva, jednaka svima. Ipak, s druge strane, iz perspektive ekološkog i holističkog pristupa nikako se ne bi smjele ignorirati posebna obilježja djeteta s teškoćama u razvoju, njihovih potreba kao i nekih dokazanih specifičnosti njihovih roditelja. Malobrojna istraživanja bave se zadovoljstvom roditelja školom u odnosu na obilježja učenika s teškoćama u redovnim školama, ali i specifična ulaganja roditelja koja su nužna za djetetov optimalan razvoj. Roditelji učenika s teškoćama, uz brojna zajednička obilježja ukupne roditeljske populacije, ipak se u odnosu na roditelje tipičnog razvoja razlikuju u dodatnim fizičkim, psihičkim, emocionalnim, financijskim i vremenskim ulaganjima, češće su i više izloženi dodatnom stresu,²⁸ umorniji su, zabrinutiji, s manje socijalnih kontakata, uglavnom u tradicionalnim ulogama

²⁵ Usp. Jeannie LAKE, Bonnie S. BILLINGSLEY, An Analysis of Factors That Contribute to Parent-School Conflict in Special Education, *Remedial and Special Education*, 21 (2000) 4, 240-251, 244.

²⁶ Usp. Suresh Kumar N. VELLYMALAY, Parental Involvement at Home: Analyzing the Influence of Parents' Socioeconomic Status, *Studies in Sociology of Science* 3 (2012) 1, 1-6, 3.

²⁷ Usp. Barbara COLE, Mothers, gender and inclusion in the context of home-school relations, *Support for Learning*, 22 (2007) 4, 165-173, 165.

²⁸ Usp. Tali HEIMAN, Parents of Children with Disabilities. Resilience, Coping, and Future Expectations, *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 14 (2002) 159-171, 168.

i bez prave podrške društva u razumijevanju i pri vođenju u roditeljskim izazovima.²⁹

Na velikom nacionalnom uzorku od 1.394 roditelja u Irskoj³⁰ ispitivani su stavovi i iskustva roditelja učenika s teškoćama u razvoju te se općenito može zaključiti da su roditelji zadovoljni osiguranom podrškom u školama. Tako ih je u osnovnoj školi bilo zadovoljno čak 81 %, dok u srednjoj školi ta se visoka razina smanjuje na 70 %. Zadovoljni roditelji istaknuli su zadovoljstvo podržavajućom okolinom, planiranjem nastave prema potrebama djeteta, dobivanjem pomoći za dijete, uključivanjem roditelja, komunikacijom, djetetovim razvojem i prepoznavanjem njegovih potreba. Nezadovoljni roditelji najčešće su isticali nezadovoljstvo načinom poučavanja, nerazumijevanje potreba djeteta od strane učitelja i njihovu neuključenosti u školske aktivnosti, posebno vezane za odlučivanje o djetetu. Od roditelja učenika s teškoćama najnezadovoljniji su bili oni koji su imali dijete s ADHD-om i disleksijom.³¹ Uključenost i zadovoljstvo roditelja djece s poremećajima iz spektra autizma nedovoljno su proučavane. Na velikom uzorku od 8.978 američkih obitelji analizirane su razlike između roditelja učenika tipičnog razvoja i onih s poremećajima iz spektra autizma.³² Rezultati pokazuju da su roditelji učenika s teškoćama više uključeni u školske susrete učitelja i roditelja, razgovore sa stručnjacima i pisanje zadaće, da su manje zadovoljni komunikacijom sa školom i da postoji pozitivna veza uključenosti i zadovoljstva. Rezultati analize uključenosti i zadovoljstva roditelja učenika s teškoćama u učenju na usporednom uzorku roditelja učenika tipičnog razvoja i onih sa teškoćama iz Teherana ukazuju da su roditelji učenika s teškoćama u učenju češći sudionici zajedničkih sastanaka učitelja i roditelja, češće traže konkretan razredni odjel ili učitelja i manje sudjeluju u volontiranju.³³ Što se tiče zadovoljstva, oni su manje od roditelja učenika tipičnog razvoja zadovoljni školom, učiteljima, standardom i disciplinom.

Upravo obilježja djeteta i roditelja uvelike utječu na roditeljska očekivanja od škole, a kada očekivanja nisu ostvarena onako i onoliko kolika su očekivanja – roditelji izražavaju nezadovoljstvo školom, a svoj odnos sa školom opisuju riječju »borba«.³⁴ Najčešći konflikti roditelja učenika s teškoćama u razvoju i škole zbog različitih pogleda na dijete i njegovu teškoću, informiranost i uključenost

²⁹ Usp. Ninoslava PEČNIK, *Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj*, Zagreb, Ured UNICEF-a za Hrvatsku, 2013, 93-94.

³⁰ Usp. Armstrong i dr., *National Survey of Parental Attitudes...*, 48.

³¹ Usp. isto, 76.

³² Usp. Benjamin ZABLOTSKY, Katelyn BOSWELL, Christopher SMITH, An Evaluation of School Involvement and Satisfaction of Parents of Children with Autism Spectrum Disorders, *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117 (2012) 4, 316-330, 320.

³³ Usp. Fariba AZABDAFTARI, Fereshteh AZABDAFTARI, Specific Learning Disabilities and Parent Involvement and Satisfaction with Schooling, *Rawal Medical Journal*, 34 (2009) 2, 128-130, 129.

³⁴ Usp. Denise POSTON i dr., Family Quality of Life. A Qualitative Inquiry, *Mental Retardation*, 41 (2003) 5, 313-328, 322.

roditelja, procjenu kvalitete usluga, programa i pristupa škole, ograničenja u resursima škole, obostrani osjećaj neuvažavanja, (ne)povjerenje, komunikacija i podjela moći.³⁵ S druge strane, roditelji u svojim očekivanjima mogu imati nerealne želje, nestrpljenje ili su neki pak nedovoljno angažirani.

1. Metodologija istraživanja

1.1. Cilj

Cilj ovog rada je utvrditi razlike između roditelja učenika tipičnog razvoja i onih s teškoćama u razvoju u uključenosti u aktivnosti u domu i školi i njihova zadovoljstva školom.

1.2. Istraživačke hipoteze

- H1: Roditelji učenika tipičnog razvoja zadovoljniji su školom od roditelja učenika s teškoćama u razvoju.
- H2: Roditelji učenika s teškoćama u razvoju više su uključeni u aktivnosti u domu i školi od roditelja učenika tipičnog razvoja.
- H3: Zadovoljstvo školom roditelja djece s teškoćama u razvoju pridonosi roditeljskoj uključenosti kod kuće i u školi.

1.3. Sudionici istraživanja

U ispitivanju je sudjelovalo 896 roditelja učenika drugog i šestog razreda 13 redovnih osnovnih škola, od koji su 57 roditelji učenika s teškoćama kojima je utvrđen primjeren program odgoja i obrazovanja. Najčešće su bile mješovite teškoće u učenju (n=19), poremećaji aktivnosti i pažnje (n=10), višestruke teškoće (n=9), komunikacijske teškoće (n=7), lake intelektualne teškoće (n=5), teškoće iz spektra autizma (n=5) i ostale teškoće u učenju (n=4). U uzorku nije bilo učenika s oštećenjima vida, dok su ostale teškoće bile zastupljene u manje od 3 slučaja po teškoći. Upitnik su u 85 % slučajeva ispunjavale majke.

³⁵ Usp. Jeannie F. LAKE, Bonnie S. BILLINGSLEY, An Analysis of Factors that Contribute to Parent-School Conflict in Special Education, *Remedial and Special Education*, 21 (2010) 4, 240-251, 243.

1.4. Postupak istraživanja

U radu je prikazan dio rezultata doktorske disertacije *Zadovoljstvo osnovnom školom roditelja djece s teškoćama u razvoju i uključenost u djetetovo školovanje*.³⁶ Roditeljima svih učenika drugih i šestih razreda predani su upitnici koje su oni kod kuće ispunili i vratili razrednicima. Istraživanje je provedeno sukladno etičkom kodeksu odobrenjem etičkog povjerenstva Odsjeka za pedagogiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje je bilo dobrovoljno i roditelji su u svakom trenutku mogli odustati. Također im je objašnjen cilj istraživanja.

1.5. Instrumenti

U istraživanju su korišteni dijelovi Upitnika za roditelje o obiteljskoj uključenosti i uključenosti zajednice u osnovnoj školi (eng. *Parent Survey of Family and Community Involvement in the Elementary and Middle Grades*, Sheldon, Epstein, 2007) roditeljsku uključenost kod kuće i u školi, te dijelovi iz Upitnika Kaczan, Rycielski, Wasilewska, (eng. *Parental satisfaction with school*, 2014) koji se odnose na zadovoljstvo roditelja osnovnom školom. Upitnik za roditelje o obiteljskoj uključenosti i uključenosti zajednice u osnovnoj školi ima tri skale, a za potrebe ovog istraživanja korištena je skala Roditeljska uključenost u kući/školi koja ima pet podskala. Roditeljsko sudjelovanje u poticanju čitanja sadrži četiri tvrdnje (primjer tvrdnje: *Čitate sa svojim djetetom*), Roditeljsko sudjelovanje u poticanju učenja matematike sadrži tri tvrdnje (primjer tvrdnje: *Razgovarate sa svojim djetetom o tome što uči iz matematike*), Roditeljsko sudjelovanje u poticanju učenja prirodoslovnih predmeta sadrži tri tvrdnje (primjer tvrdnje: *Radite sa svojim djetetom zadaću iz prirodoslovnih predmeta*), Opća uključenost kod kuće sadrži tri tvrdnje (primjer tvrdnje: *Razgovarate i analizirate s djetetom školski rad*), Opća uključenost u školi sadrži četiri tvrdnje (primjer tvrdnje: *Volontirate u aktivnostima u učionici ili školi*). Roditelji svaku tvrdnju procjenjuju na skali od 4 stupnja (1 – nikad, do 4 – svaki dan/većinu dana). Ukupan rezultat na skali definiran je kao prosječan rezultat procjena u svim tvrdnjama. Veći rezultat ukazuje na višu procjenu roditelja na pojedinoj podskali u skladu s pitanjem. Skala *Zadovoljstvo roditelja školom* mjeri stupanj zadovoljstva roditelja školom koju njihovo dijete polazi. Sastoji se od 3 pitanja (primjer pitanja: *Generalno, jeste li zadovoljni s učiteljima u ovoj školi?*). Roditelji na svako pitanje odgovaraju na skali od četiri stupnja (1 – u potpunosti sam nezadovoljan/nezadovoljna, do 4 – u potpunosti sam zadovoljan/zadovoljna). Ukupan rezultat na skali definiran je kao prosječni rezultat odgovora na svim pitanjima.

³⁶ Usp. Vlatka KOVAČ, *Zadovoljstvo osnovnom školom roditelja djece s teškoćama u razvoju i uključenost u djetetovo školovanje*, disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2021.

2. Rezultati

U tablici 1 prikazani su deskriptivni podaci za ispitivane varijable na cijelom uzorku ispitanika.

Tablica 1. Deskriptivni pokazatelji za varijable uključenosti i zadovoljstva školom za roditelje u cijelom uzorku (N=896)

Roditeljska uključenost kod kuće/u školi	min	max	M	SD	asimetr.	spljošt.
poticanje čitanja	1,00	4,00	2,65	0,78	0,085	-0,903
učenje matematike	1,00	4,00	2,95	0,87	-0,255	-1,109
učenje prirodoslovnih predmeta	1,00	4,00	3,00	0,77	-0,176	-1,014
opća uključenost kod kuće	1,67	4,00	3,47	0,61	-0,935	-0,175
opća uključenost u školi	1,00	4,00	2,29	0,56	0,932	0,111
Zadovoljstvo školom	1,67	4,00	3,65	0,44	-1,242	1,074

Može se zaključiti da su roditelji općenito u kući najviše uključeni u učenje prirodoslovnih predmeta sa svojom djecom, slijedi uključenost u učenje matematike, dok su najmanje (iako i dalje iznadprosječno) uključeni u poticanje čitanja. Također, samoprocjena roditeljske uključenosti kod kuće je iznadprosječna, dok je uključenost u školi znatno niža (nešto iznad prosjeka).

Za usporedbu procjene roditelja učenika tipičnog razvoja i onih s teškoćama u razvoju formirani su ekvivalentni parovi roditelja tako da su u svakoj školi odabrani roditelji učenika tipičnog razvoja sa što je više moguće sličnim sociodemografskim obilježjima koja su uključivala školski uspjeh djeteta, broj djece u obitelji, rod roditelja, stupanj obrazovanja roditelja i radnom statusu roditelja i obitelji. Za testiranje razlika u ispitivanim varijablama korišten je t-test, a rezultati su prikazani u tablici 2.

Tablica 2. Razlike u općem zadovoljstvu školom roditelja učenika tipičnog (N=57) i onih s teškoćama u razvoju (N=57)

	M	SD	t-test	P
roditelji djece tipičnog razvoja	3,59	0,47	1,005	0,317
roditelji djece s teškoćom u razvoju	3,68	0,46		

Usporedbom skupina roditelja djece tipičnog razvoja i roditelja djece s teškoćama u razvoju (N=57) utvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika u procjeni općeg zadovoljstva roditelja djece tipičnog razvoja i roditelja djece s teškoćama u razvoju te da prva hipoteza H1 nije potvrđena.

Tablica 3. Razlike u uključenosti u sustav redovne škole roditelja djece tipičnog razvoja i roditelja djece s teškoćama u razvoju (N=57)

Roditeljska uključenost kod kuće / u školi		M	SD	t-test	P
poticanje čitanja	roditelji djece tipičnog razvoja	2,60	0,76	3,537	0,001
	roditelji djece s teškoćama u razvoju	3,11	0,71		
učenje matematike	roditelji djece tipičnog razvoja	2,98	0,86	2,438	0,016
	roditelji djece s teškoćama u razvoju	3,34	0,72		
učenje prirodoslovnih predmeta	roditelji djece tipičnog razvoja	2,95	0,74	3,269	0,001
	roditelji djece s teškoćama u razvoju	3,39	0,70		
opća uključenost kod kuće	roditelji djece tipičnog razvoja	3,41	0,64	2,363	0,020
	roditelji djece s teškoćama u razvoju	3,66	0,47		
opća uključenost u školi	roditelji djece tipičnog razvoja	2,40	0,65	0,475	0,636
	roditelji djece s teškoćama u razvoju	2,46	0,66		

Iz tablice 3 vidljivo je da se dvije skupine roditelja značajno razlikuju u svim varijablama uključenosti, osim u općoj uključenosti u školi. Analiza rezultata na svim promatranim varijablama ukazuje na veća ulaganja roditelja učenika s teškoćama. Tako roditelji djece s teškoćama u razvoju, procjenjuju da češće potiču čitanje kod svoje djece, češće ih potiču na učenje matematike i prirodoslovnih predmeta, a i procjenjuju da su više općenito uključeni u učenje djece kod kuće. Kada je u pitanju opća uključenost u školi nema statistički značajne razlike između ove dvije skupine roditelja. Na temelju dobivenih rezultata može se zaključiti da postoje razlike u roditeljskoj uključenosti kod kuće, dok se roditelji obje skupine statistički značajno ne razlikuju po svojoj uključenosti u školi. Može se zaključiti da je druga hipoteza (H2) potvrđena, osim za varijablu opća uključenost u školi. Zadnjom hipotezom pretpostavilo se da zadovoljstvo roditelja školom pridonosi roditeljskoj uključenosti kod kuće i u školi. U hijerarhijskoj regresijskoj analizi kriterijska varijabla su bili procjenjivani oblici uključenosti (poticanje čitanja, sudjelovanje u učenju matematike, sudjelovanje u učenju prirodoslovnih predmeta i opća uključenost u školovanje djeteta), a kao prediktorska varijabla bilo je opće zadovoljstvo školom. Pritom su u prvom koraku bile su uvrštene sociodemografske varijable, a u drugom zadovoljstvo školom. Provedeno je ukupno šest hijerarhijskih regresijskih analiza.

U prvom koraku analize nijedna varijabla nije bila značajan prediktor roditeljske uključenosti u poticanje čitanja. Vladanje djeteta i zadovoljstvo školom bili su značajni prediktori roditeljske uključenosti u učenje matematike. Što

dijete ima bolje vladanje i što su roditelji zadovoljniji školom, to su više uključeni u djetetovo učenje matematike. Kod učenja prirodoslovja jedini značajan prediktor bio je broj djece u obitelji. Što je manje djece u obitelji to su roditelji više uključeni u učenje prirodoslovja. Kod opće uključenosti kod kuće značajni prediktori bili su uspjeh djeteta, stručna sprema roditelja, željeno obrazovanje djeteta i opće zadovoljstvo školom. Opća uključenost kod kuće veća je kod roditelja koji imaju nižu stručnu spremu, onih čija djeca imaju bolji uspjeh, koji žele veći uspjeh djeteta i koji su zadovoljni školom.

U drugom koraku, kad je uključeno zadovoljstvo školom roditelja nijedna sociodemografska varijabla, kao ni zadovoljstvo školom, nisu bili značajni prediktori poticanja čitanja. Kod učenja matematike u drugom koraku značajni prediktori su vladanje djeteta i zadovoljstvo školom. Roditelji čije dijete ima dobro vladanje i koji su zadovoljni školom više su uključeni u učenje matematike sa svojim djetetom kod kuće.

Tablica 4. Hijerarhijske regresijske analize za sudjelovanje roditelja djece s poteškoćama u razvoju u poticanju čitanja i učenju matematike (N=57)

	poticanje čitanja		učenje matematike	
	β	T	β	t
1 – sociodem. čimbenici	prom. R=0,352**		prom. R=0,357**	
razred u koji dijete ide	-0,243	1,852	-0,105	0,105
spol djeteta	-0,130	0,982	0,174	0,174
broj djece u obitelji	-0,229	1,681	-0,146	0,146
uspjeh djeteta	0,388	2,102*	0,429	0,429*
vladanje djeteta	0,134	0,893	0,479	0,479**
spol roditelja	-0,062	0,453	0,158	0,158
stručna sprema roditelja	-0,144	0,820	-0,033	0,033
željeno obrazovanje za dijete	0,054	0,341	-0,139	0,139
radni status roditelja	0,228	1,587	0,176	0,176
	R=0,593; R ² =0,352; F(9/47) =2,834; p=0,009		R=0,598; R ² =0,357; F(9/47) =2,900; p=0,008	
2 – zadovoljstvo školom	prom. R=0,028		prom. R=0,113**	
razred u koji dijete ide	-0,238	1,831	-0,094	0,783
spol djeteta	-0,111	0,848	0,210	1,733
broj djece u obitelji	-0,216	1,601	-0,120	0,959
uspjeh djeteta	0,318	1,688	0,290	1,662
vladanje djeteta	0,084	0,552	0,379	2,688*
spol roditelja	-0,093	0,673	0,097	0,764
stručna sprema roditelja	-0,149	0,861	-0,044	0,272
željeno obrazovanje za dijete	0,092	0,582	-0,063	0,428
radni status roditelja	0,198	1,378	0,115	0,866
zadovoljstvo školom	0,184	1,442	0,369	3,121**
	R=0,616; R ² =0,380; F(10/46) =2,817; p=0,008		R=0,685; R ² =0,469; F(10/46) =4,069; p=0,000	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Kod učenja prirodoslovnih predmeta, u prvom koraku više su u učenje uključeni roditelji koji imaju manje djece i čije dijete ima dobro vladanje. Kod opće uključenosti kod kuće značajni prediktori su uspjeh djeteta i stručna sprema roditelja. Više su uključeni oni roditelji čije dijete je uspješnije u školi, a manje oni roditelji koji imaju srednju stručnu spremu.

Zadovoljstvo školom nije se pokazalo značajnim prediktorom ni za učenje prirodoslovnih predmeta ni za opću uključenost kod kuće.

Tablica 5. Hijerarhijske regresijske analize za uključenost roditelja u učenje prirodoslovnih predmeta i opća uključenost kod kuće za roditelje djece s teškoćama u razvoju (N=57)

	učenje prirodoslovnih predmeta		opća uključenost kod kuće	
	β	T	B	T
1 – sociodem. čimbenici	prom. R=0,447***		prom. R=0,421**	
razred u koji dijete ide	-0,220	-1,812	-0,056	0,452
spol djeteta	0,004	0,031	0,010	0,079
broj djece u obitelji	-0,329	2,610*	-0,217	1,682
uspjeh djeteta	0,299	1,756	0,488	2,799**
vladanje djeteta	0,287	2,069*	0,252	1,776
spol roditelja	-0,052	0,408	-0,051	0,390
stručna sprema roditelja	-0,108	0,670	-0,358	2,166*
željeno obrazovanje za dijete	0,098	0,671	0,278	1,868
radni status roditelja	0,255	1,923	0,127	0,933
	R=0,669; R ² =0,447; F(9/47) =4,225; p=0,000		R=0,649; R ² =0,421; F(9/47) =3,803; p=0,001	
2 – zadovoljstvo školom	prom. R=0,044		prom. R=0,102**	
razred u koji dijete ide	-0,213	1,811	-0,403	0,689
spol djeteta	0,027	0,227	0,390	0,698
broj djece u obitelji	-0,313	2,554*	-1,622	0,112
uspjeh djeteta	0,212	1,241	2,151	0,037*
vladanje djeteta	0,224	1,623	1,172	0,247
spol roditelja	-0,090	0,722	-0,899	0,373
stručna sprema roditelja	-0,115	0,735	-2,428	0,019*
željeno obrazovanje za dijete	0,146	1,018	2,533	0,015*
radni status roditelja	0,217	1,670	0,549	0,586
zadovoljstvo školom	0,231	1,999	3,133	0,003**
	R=0,701; R ² =0,491; F(10/46) =4,445; p=0,000		R=0,723; R ² =0,523; F(10/46) =5,046; p=0,000	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Tablica 6. Hijerarhijska regresijska analiza za opću uključenost roditelja u školi za roditelje djece s poteškoćama u razvoju (N=57)

	opća uključenost u školi	
	β	T
1 – sociodem. čimbenici	prom. $R^2=0,154$	
razred u koji dijete ide	-0,204	1,358
spol djeteta	0,168	1,115
broj djece u obitelji	0,044	0,281
uspjeh djeteta	-0,013	0,060
vladanje djeteta	0,040	0,236
spol roditelja	-0,011	0,072
stručna sprema roditelja	0,193	0,966
željeno obrazovanje za dijete	-0,024	0,134
radni status roditelja	0,244	1,489
	R=0,392; $R^2 =0,154$; F(9/47) 0,950; p=0,492	
2 – zadovoljstvo školom	prom. R=0,025	
razred u koji dijete ide	-0,199	1,329
spol djeteta	0,185	1,228
broj djece u obitelji	0,056	0,359
uspjeh djeteta	-0,078	0,358
vladanje djeteta	-0,006	0,037
spol roditelja	-0,040	0,251
stručna sprema roditelja	0,188	0,944
željeno obrazovanje za dijete	0,012	0,065
radni status roditelja	0,216	1,308
zadovoljstvo školom	0,173	1,175
	R=0,423; $R^2 =0,179$; F(10/46) 1,000; p=0,458	

*p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

Nakon kontrole sociodemografskih varijabli može se zaključiti da je opće zadovoljstvo školom značajan prediktor uključenosti roditelja djece s teškoćama u razvoju u učenje matematike i opće uključenosti u kući.

3. Rasprava

Ovaj rad primarno je imao za cilj analizirati razlike u zadovoljstvu osnovnom školom i uključenosti roditelja učenika s teškoćama u razvoju i onih tipičnog razvoja s obzirom na njihova specifična ulaganja u domu i školi. Rezultati istraživanja ukazuju da su roditelji obje skupine učenika iznadprosječno zadovoljni školom i da među njima ne postoji statistička razlika. Ipak, rezultati upućuju

da roditelji učenika s teškoćama u razvoju koji su zadovoljni školom ulažu više svojih resursa u učenje matematike kod kuće i da su općenito uključeni kod kuće. Posebno je zanimljivo nepostojanje statistički značajne razlike i u učenju prirodoslovnih predmeta i poticanja čitanja, što bi se moglo višeznačno tumačiti. Od pretpostavke da su roditelji učenika s teškoćama već toliko naviknuti da daju više te svoj dodatni angažman ne valoriziraju ili da im zbog drugačije postavljenih životnih ciljeva akademski ishodi nisu prioritetni. U odnosu na demografske faktore, koji u radu nisu posebno analizirani, moglo bi se promišljati i o roditeljskim aspiracijama temeljenim na razini vlastitog obrazovanja ili pak u odnosu na broj djece u obitelji i mogućnost dodatnog rada s pojedinim djetetom, te posebno na dosadašnjim postignutim školskim rezultatima učenika. U tom slučaju pitanje je zašto se ističe matematika i to je pitanje za buduće analize kojim bi se dodatno objasnilo prioritete roditeljskih ulaganja u akademska znanja svojih učenika s teškoćama. Zadovoljstvo školom u ovom kontekstu moglo bi se objasniti boljom suradnjom, većom informiranošću i većom uključenošću – na što se obično žale nezadovoljni roditelji.

Ipak u procjeni opće uključenosti, roditelji učenika s teškoćama procjenjuju da su uključeni više u ulaganja kod kuće, dok se ne nalazi statistička razlika u odnosu na roditelje učenika tipičnog razvoja pri procjeni ulaganja u školi. Moguće je pitati prepoznaje li škola specifične potrebe pojedinih roditelja s obzirom na specifična obilježja njihove djece ili ih generalno svrstava u jedinstvenu kategoriju. Jedinstvenost u pristupu i nije sama po sebi loša ako zaista osigurava svakom roditelju potrebne specifične sadržaje i resurse. Međutim, moglo bi se promišljati i o jedinstvenosti u smislu neprepoznavanja roditeljskih razlika, kao i njihovog konteksta pa i potreba i očekivanja od škole. Stoga i pitanje zadovoljstva otkriva izuzetno visoku ocjenu te nepostojanje statistički značajne razlike između roditelja učenika tipičnog razvoja i onih s teškoćama u razvoju. Često se u javnosti stvara dojam da su roditelji nezadovoljni pojedinim školskim djelovanjem, međutim rezultati odbacuju generalno nezadovoljstvo roditelja. Ovaj podatak govori da su roditelji generalno zadovoljni školom te bi se dalo zaključiti da su škole kvalitetno mjesto za rast i razvoj svakog djeteta kao i njihov odgoj i obrazovanje. I ova je tema izuzetno zanimljiva za daljnja istraživanja.

Kada je riječ o doprinosu zadovoljstva školom roditelja djece s teškoćama u razvoju, njihovoj uključenosti u školi i kod kuće, zadovoljstvo školom je značajan pozitivan prediktor poticanja učenja matematike i opće uključenosti u kući, dok za učenje prirodoslovnih predmeta, poticanja čitanja i opće uključenosti u školi zadovoljstvo nije značajan prediktor. Zadovoljstvo školom upućuje na veću uključenost roditelja kod kuće jer vjerojatno smatraju da i njihov doprinos, koji škola prepoznaje, utječe na opći razvoj i učenje njihovog djeteta s teškoćama. Matematika, kao izuzetno zahtjevna u razumijevanju i učenju, vjerojatno kod zadovoljnih roditelja daje smisao dodatnom učenju kod kuće i pridonosi boljem općem uspjehu.

Zaključak

Roditeljska uključenost (i zadovoljstvo školom) jedan je od temeljnih čimbenika kvalitetne škole koja obuhvaća diferencijalni odgoj i kontinuiranu prilagodbu nastavnih modela, pristupa, sadržaja i metoda prema pružanju jednakih mogućnosti za sve. Radom se ukazuje na postojanje razlika u roditeljskim ulaganjima roditelja učenika s teškoćama u razvoju i onih učenika tipičnog razvoja (kod kuće), dok se uključenost u školi procjenjuje jednakom za obje skupine roditelja. Istraživanjem je nesumnjivo potvrđena veća angažiranost u učenju i općoj uključenosti kod kuće roditelja učenika s teškoćama u odnosu na roditelje učenika tipičnog razvoja. Uzimajući u obzir sva ostala dodatna ulaganja, a bez razlike u ulaganjima u školi, roditelji učenika s teškoćama u nepovoljnijoj su poziciji, osobito u smislu većeg ulaganja zbog osiguranja jednakih uvjeta za optimalan razvoj svoje djece. Upravo nepostojanje razlike u ulaganjima u školi nužno je dodatno ispitati i utvrditi je li riječ o tome da škola svakom učeniku i njegovim roditeljima pristupa diferencirano i individualizirano ili ne postoji jasna strategija koja bi uvažavala sve potrebe učenika s teškoćama u razvoju i njihovih roditelja, te je zbog toga pristup svima ujednačen.

Rezultati istraživanja doprinose početnom pozicioniranju razvoja praksa škola koja bi roditeljima djece s teškoćama trebala osigurati dodatnu podršku suradničkim pristupom da bi se roditelji mogli lakše i bolje uključivati u aktivnosti kod kuće, uključujući one za koje postoji statistički potvrđena razlika između promatranih/istraživanih skupina. S druge strane, i škole bi trebale analizirati involviranost roditelja te razvijati specifične strategije za pojedine skupine, uzimajući u obzir obilježja i potrebe njihove djece, ali i njih samih. Buduća istraživanja i školska praksa trebali bi usmjeriti pozornost na prepoznavanje suradničkih kapaciteta u heterogenoj roditeljskoj populaciji i njihovo optimalno korištenje.

Zadovoljstvo roditelja, kao doprinos njihove uključenosti, odražava se u ulaganjima kod kuće i ponovno potvrđuje da je odnos škole jednak, a generalno roditeljsko zadovoljstvo visoko, bez obzira na obilježja djeteta. Iako se može zaključiti da su roditelji zadovoljni školom, nužno je postaviti nova istraživačka pitanja: je li to zadovoljstvo refleksija tradicionalnih odnosa roditelja i škole, koje su razine očekivanja roditelja od škole, što smatraju svojom obvezom i kojim bi se promjenama školske prakse kod roditelja učenika s teškoćama mogla poticati njihova veća uključenost i bolji odgojno-obrazovni ishodi učenika. Rezultati istraživanja upućuju na važnost daljnjih znanstvenih provjera oblika uključenosti roditelja i njihovog zadovoljstva školom kod svih učenika, a posebno onih s teškoćama u razvoju. Uvažavajući interdisciplinarnu usmjerenost u okviru obiteljske i školske pedagogije, roditeljska uključenost i zadovoljstvo školom svakako je važna dimenzija inkluzivnog pristupa i put prema diferencijalnoj pedagogiji.

Vlatka Kovač* – Siniša Opić** – Neven Hrvatić***

Differences in Satisfaction with School and the Involvement of Parents of Students with Typical Development and with Developmental Difficulties in Activities at Home and at School

Summary

The goal was to determine differences in satisfaction and inclusion of parents of elementary school students with typical development and difficulties in development in school activities. It was sampled by including 896 parents of students attending the second and the sixth grade in different elementary schools all across northwest Croatia. Out of those, 57 parents are parents of students with difficulties in development who are educated in accordance with the appropriate educational programs depending on the type and degree of difficulty in the regular class department. With the comparison of the equivalent pairs of parents from both groups, it is determined that there is no statistical difference in the assessment of satisfaction and that it is above average for both groups and for parents of students with difficulties even higher. In the ratio of investment and involvement of parents in school, it is also pretty much the same for the observed groups of parents. Nevertheless, the parents of students with difficulties statistically are significantly more involved and are helping their children when working at home; they encourage reading and learning math and science subjects. The results from the analysis show the satisfaction of parents of students with developmental difficulties adds to the general parental involvement at home and studying mathematics with their children.

The research is showing the need for further analysis of parental satisfaction and the impact on their involvement with activities at home and at school.

Key words: involvement, parents of students with difficulties in development, parents of students with typical development, satisfaction.

(na engl. prev. Vlatka Kovač)

* Vlatka Kovač, PhD, principal, Elementary School »Grigor Vitez«; Address: Kruge 46, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: kovac.vlatka@gmail.com.

** Siniša Opić, PhD, Full Prof., University of Zagreb, Faculty of Teacher Education; Address: Savska cesta 77, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: sinisa.opic@ufzg.hr.

*** Neven Hrvatić, PhD, Full Prof., University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies; Address: Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb, Croatia; E-mail: nhrvatic@hrstud.hr.